

11. *Закон України* «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2007 р. // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 34. – Ст. 1577.

12. *Положення* про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2000 р. № 748 // *Офіційний вісник України*. – 2000. – № 18. – Ст. 751.

13. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» від 28 грудня 2000 р. № 1919 // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 1-2 (частина 1). – Ст. 26.

14. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про за-

твердження Порядку надання дозволу військовим частинам Збройних Сил на передачу закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна в оренду» від 11 травня 2000 р. № 778 // *Офіційний вісник України*. – 2000. – № 20. – Ст. 821.

15. *Закон України* «Про металобрухт» від 5 травня 1999 р. // *Офіційний вісник України*. – 1999. – № 21. – Ст. 937.

16. *Перелік* видів металобрухту, що утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил та інших військових формуваннях, експорт якого забороняється. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1595 // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 48. – Ст. 2148.

In the article the features of the legal mode of property in Military Powers of Ukraine are examined and his separate elements are characterized.

В статтє рассматриваются особенности правового режима имущества в Вооруженных Силах Украины и характеризуются его отдельные элементы.

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Полюхович В. І.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

У статті розглядаються основні вимоги та окремі питання ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку, вносяться пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства в цій сфері господарських відносин.

Ключові слова: ліцензування, ліцензійні умови, професійна діяльність на фондовому ринку, види професійної діяльності, дерегуляція господарської діяльності.

Останніми роками проблеми правового регулювання ліцензування господарської діяльності були предметом неодноразового наукового дослідження українських вчених-юристів Е. Е. Бекірової, І. Д. Пастух, І. А. Шамрай, А. І. Шпомер [1]. Проте питанням ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку не було приділено значної уваги.

Ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку можна визначити як вид організаційно-господарських правовідносин, що виникають у зв'язку та у процесі надання дозволу на здійснення видів професійної діяльності на ринку цінних паперів шляхом видачі уповноваженим органом державної влади ліцензіату спеціального документа – ліцензії. Учасниками ліцензійних правовідносин є, з одного боку, господарюючі суб'єкти – професійні учасники фондового ринку, а з іншого – орган ліцензування – НКЦПФР, її територіальні органи, саморегульвні організації у визначених законом випадках. У часовому вимірі ці відносини існують з моменту подання суб'єктом господарювання пакета документів для отримання ліцензії до моменту припинення її дії.

Сучасний стан розвитку економічних відносин в Україні та на фондовому ринку, зокрема, передбачає створення і дотримання чітко врегульованої системи ліцензування діяльності професійних учасників ринку цінних паперів. Ліцензування професійної діяльності передбачає виконання певних ліцензійних умов. Умовами є низка специфічних вимог, яким мають відповідати господарюючі суб'єкти – претенденти на одержання дозволу працювати на фондовому ринку як професійні учасники. Для ліцензіатів висуваються вимоги до організаційно-правової форми, розміру власних коштів, рівня кваліфікації фахівців, подання визначеної реєстраційної форми та переліку

документів, можливості, необхідності або заборони поєднання видів професійної діяльності на фондовому ринку.

Згрупувавши існуючі ліцензійні умови, можна визначити, що порядок видачі ліцензії передбачає дотримання ліцензіатом таких основних обов'язкових вимог:

– ліцензія на здійснення виду професійної діяльності видається окремо на кожен вид діяльності (підвид професійної діяльності);

– ліцензіатом може бути виключно професійний учасник фондового ринку;

– отримання одним ліцензіатом ліцензій на більше ніж один вид професійної діяльності має відповідати нормам щодо можливості поєднання видів професійної діяльності;

– ліцензіат повинен відповідати вимогам законодавства, в тому числі ліцензійним умовам конкретного виду професійної діяльності, на який він подає заяву для отримання ліцензії.

Загалом порядок отримання ліцензій на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку України врегульовано чинним законодавством на рівні законів України, підзаконних актів НКЦПФР. Проте при детальному дослідженні правового регулювання ліцензування мають місце як певні неузгодженості між діючими нормативними актами, так і потреба внесення змін в напрямі дерегуляції професійної діяльності на фондовому ринку. Тому запропонуємо новачки, які, на нашу думку, є необхідними при здійсненні ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку України.

Так, в ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» визначено одинадцять видів діяльності на фондовому ринку, задля здійснення яких необхідним є отримання ліцензії НКЦПФР. Десять з цих видів, відпо-

відно, є складовими (фактично підвидами) чотирьох видів професійної діяльності на фондовому ринку, визначених у ст. 16 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», це:

- діяльність з торгівлі цінними паперами;
- діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- депозитарна діяльність;
- діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку.

Щодо такого виду як діяльність з управління іпотечним покриттям, то вона також є ліцензованим НКЦПФР видом діяльності, порядок здійснення якої врегульовано спеціальним законодавством, яке не завжди коректно кореспондує з базовими законами з питань регулювання фондового ринку. Так, відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону України «Про іпотечні облігації» [2] діяльність з управління іпотечним покриттям є видом професійної діяльності на ринку цінних паперів. Водночас у зазначеному переліку видів професійної діяльності на фондовому ринку такого виду діяльності немає. Вважаємо, що діяльність з управління іпотечним покриттям є видом (підвидом) професійної діяльності з управління активами, що має бути врегульовано нормами Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». Необхідно зазначити, що діяльність з управління активами недержавного пенсійного фонду також є ліцензованим НКЦПФР видом діяльності на фондовому ринку, ліцензування якого врегульовано спеціальним законодавством без логічного системного зв'язку з основними законами з питань регулювання фондового ринку.

Таким чином, вид професійної діяльності з управління активами повинен визначатися в Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» як такий, що включає в себе три підвиди:

- діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- діяльність з управління активами недержавного пенсійного фонду;
- діяльність з управління іпотечним покриттям.

Відповідно, необхідно відредагувати зміст п. 5) ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». Це зумовлено тим, що визначена цією нормою діяльність з управління активами передбачає конкретного ліцензіата – компанію з управління активами. Водночас діяльність з управління активами недержавного пенсійного фонду можуть здійснювати крім КУА професійний адміністратор недержавного пенсійного фонду, банк щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду. Вважаємо, що збільшення ліцензованих видів діяльності на фондовому ринку (шляхом визначення окремої ліцензії на діяльність з управління активами недержавного пенсійного фонду) є в даному випадку зайвим та протирічить дерегулятивним тенденціям в сучасній діяльності законодавця. Тому, на нашу думку, зміст цієї норми необхідно викласти в такій редакції:

«5) діяльність з управління активами – діяльність, що здійснюється компанією з управління активами по управлінню активами інституційних інвесторів, а щодо активів недержавного пенсійного фонду – також професійним адміністратором недержавного пенсійного фонду, банком щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду».

На нашу думку, є недостатньо врегульованим питання такої умови для отримання ліцензії як членство ліцензіата в саморегульній організації. Справа в тому, що формально юридично діють дві норми, які фактично виключають

одна одну. Так, в п. 1 розділу VII Положення про саморегульнів організації професійних учасників фондового ринку визначено, що СРО приймає до складу своїх членів юридичних осіб, які мають відповідну ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку. Водночас ч. 4 ст. 16 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, професійна діяльність учасників фондового ринку, крім депозитаріїв та фондових бірж, здійснюється за умови членства щонайменше в одній саморегульній організації. Також в низці підзаконних відомчих нормативних актів НКЦПФР – ліцензійних умовах на провадження окремих видів професійної діяльності передбачено, що ліцензіат може провадити професійну діяльність лише за умови членства в саморегульній організації професійних учасників фондового ринку за відповідним видом діяльності, яка набула цього статусу в порядку, установленому Комісією (п. 6. гл. 2 Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку – депозитарної діяльності, а саме, діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів).

Таким чином, формально юридично існує правовий порядок, що передбачає необхідною умовою здійснення професійної діяльності на фондовому ринку, а відповідно, і умовою отримання ліцензії на її здійснення – членство потенційного ліцензіата в СРО, а СРО приймає юридичну особу до складу своїх членів лише за умови наявності ліцензії на здійснення професійної діяльності. Як бачимо, існує «замкнуте коло», що надає формально юридичні підстави як для відмови у видачі ліцензії, так і – у членстві в СРО, а в підсумку – відмови у здійсненні професійної діяльності на фондовому ринку.

Водночас на сьогодні щодо окремих видів професійних учасників діють спеціальні норми, які також не узгоджуються з вищенаведеним. Так, у ч. 1 ст. 32 Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» визначено, що діяльність з управління активами ІСІ провадиться компанією з управління активами на підставі ліцензії, що видається Комісією в порядку, встановленому законодавством, за поданням відповідної саморегульвної організації на ринку цінних паперів, яка об'єднує компанії з управління активами. Отже, КУА є членом СРО без наявності ліцензії на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку, що також прямо протирічить зазначеній нормі Положення про саморегульнів організації професійних учасників фондового ринку.

Зазначимо, що Ліцензійними умовами провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів [3], що діяли з 2001 по 2006 рік, було передбачено, що професійний учасник може провадити свою професійну діяльність лише за умови вступу до щонайменше однієї саморегульвної організації, про що він повинен повідомити орган ліцензування не пізніше трьох місяців після отримання ліцензії. Цей порядок визначав, що першочергово отримується ліцензія, а потім професійний учасник вступає до СРО.

Наші пропозиції щодо необхідності запровадження добровільності членства в СРО викладені у відповідному підрозділі дослідження, присвяченому діяльності СРО. Проте, зважаючи на існуючий порядок обов'язкового членства в СРО для професійного учасника, вважаємо доцільним змінити п. 1 розділу VII Положення про саморегульнів організації

професійних учасників фондового ринку, а саме, передбачити можливість прийняття до СРО не лише ліцензіатів, а й потенційних ліцензіатів. Адже саморегулювальна організація у такому випадку повинна надавати допомогу потенційному ліцензіату в підготовці документів для отримання відповідної ліцензії, попередньої перевірки дотримання ліцензійних умов. Аналогічно такий порядок повинен застосовуватись і у випадку, коли НКЦПФР делеговано до СРО повноваження здійснення ліцензування певного виду професійної діяльності. Таким чином, прийняття до складу СРО повинно бути попереднім етапом у видачі ліцензії. Хоча ще раз підкреслимо, що, на нашу думку, стимули для професійного учасника до членства в СРО повинні полягати в економічній, а не адміністративній площині. Отже, п. 1 розділу VII Положення про саморегулювальні організації професійних учасників фондового ринку пропонуємо викласти в такій редакції:

«СРО приймає до складу своїх членів юридичних осіб, які мають відповідну ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку, видану у порядку, встановленому Комісією, або які мають намір отримання такої ліцензії, відповідають вимогам правил СРО та засвідчили свою згоду виконувати правила СРО».

Дерегуляція господарської діяльності є на сьогодні однією з основних засад діяльності законодавця. Вона неодмінно повинна реалізуватися і в ліцензійних процесах на фондовому ринку. Звернемо увагу на існуючий правовий порядок ліцензування депозитарної діяльності – діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів, а саме, діяльності з ведення *власного* реєстру власників іменних цінних паперів. Як ми вже зазначали, у визначеному в ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» переліку видів діяльності на фондовому ринку, що підлягають ліцензуванню НКЦПФР, є діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів, але немає діяльності з ведення *власного* реєстру власників іменних цінних паперів. Проте відповідно до підзаконних нормативних актів Комісії (глави 6 розділу III Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку, Ліцензійних умов на провадження професійної діяльності на фондовому ринку – депозитарної діяльності, а саме, діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів) діяльність з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів потребує обов'язкового отримання ліцензії НКЦПФР.

Вважаємо, що цей порядок необхідно змінити, як такий, що не відповідає як загальнотеоретичним засадам господарської діяльності, так і основним засадам ліцензування, відповідним нормам законодавства. Так, базові норми ліцензування господарської діяльності в Україні встановлено Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [4], де в ст. 9 передбачено, що відповідно до спеціальних законів ліцензуванню підлягає професійна діяльність на ринку цінних паперів. Постає запитання: чи є діяльність з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів професійною діяльністю на ринку цінних паперів, окремим видом господарської діяльності, який підлягає ліцензуванню?

Відповідно до ч. 1 ст. 3 ГК України господарською діяльністю є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного

характеру, що мають цінову визначеність. З даного визначення випливає, що господарська діяльність в обов'язковому порядку передбачає вироблення продукції, виконання робіт, надання послуг, що мають споживчу вартість і можуть бути оцінені, а тому і мета їх виробництва у реалізації за межами суб'єкта господарювання, іншими словами, наявна конкретна особа – споживач продукції, робіт, послуг. До того ж, на нашу думку, це характерно як для підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності. У випадку здійснення діяльності з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів немає мети реалізації цих послуг за межами суб'єкта господарювання, а тому і немає необхідності визначати їх ціну окрім собівартості для формування балансу суб'єкта господарювання. Таким чином, вважаємо, що діяльність з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів не є окремим видом господарської діяльності суб'єкта господарювання, а діяльністю, змістом якої є внутрішньогосподарські відносини, – забезпечення господарської діяльності суб'єкта господарювання. Вважаємо, що діяльність з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів не є професійною діяльністю на фондовому ринку, адже остання є підприємницькою діяльністю і має своєю метою одержання прибутку. Також і формально юридична діяльність з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів не передбачена як окремий вид економічної діяльності Національним класифікатором України ДК 009:2005 [5]. До того ж, як ми вже зазначали, отримання ліцензії вимагає членства у саморегулювальній організації, що для юридичної особи, яка не здійснює дійсно професійної діяльності на фондовому ринку, є, по суті, абсурдним.

Наведене вище, на нашу думку, свідчить про необхідність скасування ліцензування діяльності з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів як такої, яка за своїм правовим змістом не відповідає критеріям як виду господарської діяльності, так і виду професійної діяльності на фондовому ринку, на який поширюються норми щодо ліцензування. Водночас необхідно зазначити, що ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів емітентом не повинно залишатись поза регулюючого впливу органів державної влади, адже контроль за дотриманням встановлених законодавством правил ведення реєстру власників іменних цінних паперів є засобом та гарантією захисту прав інвесторів. Тому вважаємо, що зовсім скасовувати засоби державного регулювання і змінити ліцензування на, наприклад, заявний порядок не варто. На нашу думку, це питання можна вирішити шляхом запровадження дозвільного порядку щодо здійснення емітентом ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів відповідно до норм Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [6]. Це має бути дозвіл або погодження, яке дозвільний орган (НКЦПФР, її територіальний орган) видає суб'єкту господарювання (емітенту) у разі прийняття останнім рішення на самостійне провадження певних дій (ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів) щодо здійснення ним господарської діяльності. Умовою надання такого дозволу (погодження) буде необхідність дотримання емітентом встановлених Комісією норм щодо ведення реєстру власників іменних цінних паперів.

Серед питань ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку актуальними та одночасно такими,

що потребують зміни або уточнення, є питання строків, на які видаються ліцензії, підстав та порядку зупинення та анулювання ліцензій.

Щодо термінів дії ліцензії на сьогодні чинною є норма, закріплена в ст. 3 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», яка передбачає, що строк дії ліцензії встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, але не може бути меншим, ніж три роки. Водночас НКЦПФР, виступаючи за спрощення дозвільних процедур, пропонує запровадити видачу ліцензій на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку з необмеженим строком дії ліцензії. Ця пропозиція була прийнята Комісією на черговому засіданні 29 березня 2011 року [7]. В свою чергу, вважаємо, що такий порядок може бути застосований, але лише до ліцензіатів, які здійснюють професійну діяльність досить тривалий час без значних порушень норм чинного законодавства, наприклад, протягом п'яти років. Проте при отриманні ліцензії вперше, на нашу думку, строк її дії повинен становити п'ять років, після спливу яких можливе подовження на наступні п'ять років або на необмежений термін за відсутності зауважень за попередній період здійснення ліцензійної діяльності. На нашу думку, дерегуляційні процеси не повинні призводити до нівелювання контрольних та наглядових засобів державного регулювання на фондовому ринку, одним з яких опосередковано служить ліцензування професійної діяльності.

У ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» визначено, що крім застосування фінансових санкцій за правопорушення, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може зупинити або анулювати ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку, яку було видано такому професійному учаснику фондового ринку. Детальну процедуру та підстави цих дій визначено Порядком зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку [8].

Проте вважаємо за необхідне внести певні зміни щодо підстав, строків застосування цих санкцій. Так, як підстави зупинення ліцензії на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку, окрім визначених у ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та в п. 1 гл. 2 Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку, необхідно визначити такі:

- порушення встановлених вимог до розміру статутного капіталу;
- нездійснення визначеного у ліцензії виду професійної діяльності протягом шести місяців.

Також необхідно змінити термін, на який може зупинитися дія ліцензії професійного учасника ринку цінних паперів. На сьогодні зазначеним Порядком встановлено термін зупинення дії ліцензії у разі порушення законодавства на строк до одного року. Вважаємо доцільним строк зупинення дії ліцензії визначити до шести місяців. Цей термін обумовлено тим, що, на нашу думку, більші терміни зупинення недоцільні, вони призведуть до неможливості поновлення діяльності, втрати фахівців, які будуть вимушені змінювати місце роботи.

Як підстави анулювання ліцензії на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку застосову-

ються загальні підстави, визначені в ст. 21 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», підстави спеціального законодавства, визначені в ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та в п. 1 глави 4 Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку.

Проте окремі норми містяться а законах, що врегулюють окремі види професійної діяльності. В цій сфері правового регулювання мають місце певні протиріччя. Так, в пп. 1.12 п. 1 гл. 4 Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку визначено, що підставою для анулювання ліцензії є нездійснення ліцензіатом певного виду професійної діяльності на фондовому ринку протягом року (у тому числі з дати отримання ліцензії). Водночас на сьогодні в чинному законодавстві щодо компаній з управління активами діє норма, визначена в ч. 6 ст. 32 Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», де вказано як підставою для анулювання ліцензії непровадження КУА діяльності з управління активами протягом двох років. Але, на нашу думку, цей строк надто довгий та не стимулює професійного учасника до активної діяльності. До того ж норми європейського законодавства, зокрема ст. 8 Директиви Ради ЄС та Європейського Парламенту 2004/39/ЄС від 21 квітня 2004 року «Про ринки фінансових інструментів», передбачають можливість відкликання відповідної ліцензії, якщо така не використовується впродовж 12 місяців.

Тому пропонуємо як загальну норму щодо діяльності всіх професійних учасників фондового ринку визначити в ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», що нездійснення визначеного у ліцензії виду професійної діяльності протягом одного року є підставою для анулювання ліцензії.

Отже, запропоновані зміни до чинного законодавства, на нашу думку, дадуть змогу, з одного боку, удосконалити порядок застосування такого засобу державного регулювання як ліцензування, що реалізується на фондовому ринку як господарсько-правова форма з видачі ліцензій на здійснення професійної діяльності, а з іншого – усунути можливості для імовірних зловживань органів державної влади та активізувати господарську діяльність на ринку цінних паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2006. Пастух І. Д. Організаційно-правові засади ліцензування господарської діяльності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія держ. податкової служби України. – К., 2005. Шамрай І. А. Правові основи створення фінансових установ в Україні та ліцензування їх операцій: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний торговельно- економічний ун-т. – К., 2007. Штомер А. І. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект): дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006.
2. Про іпотечні облигації: Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3273-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 16. – Ст.134.

3. *Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів: рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 березня 2006 р. № 60* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0318-01>.

4. *Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. № 1775-III* // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

5. *Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності: Наказ Держспоживстандарту від 26 грудня 2005 року № 375* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/main.45498-75>.

The article considers the basic requirements and separate questions of licensing of professional work in the share market, offers to the current legislation concerning the improvement in this sphere.

В статтєе рассматриваются основные требования и отдельные вопросы лицензирования профессиональной деятельности на фондовом рынке, вносятся предложения к действующему законодательству относительно его усовершенствования в этой сфере.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПІДПРИЄМЦЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Блашук Т. В.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та історії приватного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

У статті розглядається поняття фізичної особи—підприємця та особливості його правового статусу, визначаються юридичні особи, які є підприємницькими, а також напрями взаємозв'язків і відносин між державою, підприємцями та інститутами громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, підприємець, фізична особа, союзи підприємців, профспілки.

У громадянському суспільстві можна виділити кілька напрямів взаємозв'язків і відносин. Фундамент таких відносин складає ринкове господарство, взаємодія людей у процесі виробництва, що засновується на праві приватної власності, свободі праці і підприємництва. Саме наявність вільних власників у сфері господарської діяльності породжує різноманітні, що створюються за власною ініціативою, недержавні об'єднання громадян, що, в свою чергу, сприяє розвитку громадянського суспільства в цілому.

У ході проведених в Україні реформ законодавства та владних інститутів відбулося поступове становлення ринкових принципів взаємовідносин між суб'єктами господарювання, роботодавцями і працівниками, а також між ними та державою. Водночас має місце певне відставання у формуванні та інституційному оформленні взаємного узгодження інтересів між органами державної влади, підприємницькими структурами та організаціями громадянського суспільства.

Яскравим прикладом цього є відсутність механізму врахування результатів громадського обговорення у проектах найбільш важливих законодавчих актів, зокрема, при прийнятті їх у сфері оподаткування та трудовій сфері. Слід зазначити, що недостатньо узгодженим є навіть механізм громадських слухань. Вироблення принципів та механізмів взаємного узгодження інтересів можливе лише у процесі конструктивного відкритого діалогу між державою, бізнесом та організаціями громадянського суспільства.

Окрім того, недостатньо визначеним є також статус фізичної особи – підприємця.

Метою цієї статті є з'ясування поняття «підприємець» та особливостей його правового статусу, а також виявлення

6. *Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV* // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.

7. *ДКЦПФР* пропонує запровадити необмежений строк дії ліцензії на окремі види діяльності на фондовому ринку / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://banker.ua/bank_news/rates_news/2011/04/08/1180448928.

8. *Про затвердження Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку: рішення ДКЦПФР від 23 червня 2006 р. № 432* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0976-06>.

напрямів взаємозв'язків і відносин між державою, підприємцями та інститутами громадянського суспільства.

Фізична особа може бути власником, підприємцем, продавати матеріальні та нематеріальні блага, тобто реалізувати свої майнові права лише в тому разі, коли матиме сприятливі для цього умови. Визначення таких умов є одним із завдань держави, тоді як завданням громадянського суспільства у цій сфері є узгодження інтересів держави з інтересами суспільства в цілому та кожного його члена зокрема.

Положення про те, що людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою є важливою новелою Цивільного кодексу України [1]. Відтак, до числа суб'єктів правових відносин вітчизняне законодавство відносить, в першу чергу, людей – членів суспільства.

Поняття «особа» родове. Воно належить всім суб'єктам цивільних прав і використовується у специфічному юридичному розширеному значенні (поширюється і на юридичну особу), оскільки особа з точки зору психології і філософії – суб'єкт суспільних відносин, який має певний рівень психічного розвитку. Якістю особи притаманні психічно здоровій особі, яка досягла визначеного віку, здатна в силу інтелектуальних і духовних якостей бути учасником суспільних відносин, формувати свою позицію, відповідати за свої вчинки. Відповідно до цього не кожному людину можна вважати особою.

Поняття «особа» є вужчим за поняття «людина». І, як правильно підкреслюється в юридичній літературі, особою не народжуються, нею стають [2, с. 16].

Поняття «людина» як суб'єкт права широко використовується в різноманітних міжнародних документах і законодавстві. Так, в ст. 6 Загальної декларації прав лю-